

Úvod do teorie grafů

DELTA - Střední škola informatiky a ekonomie, s.r.o.

Ing. Luboš Zápotočný

23.10.2025

CC BY-NC-SA 4.0

Graf

Graf

„Zjednodušení reálného světa, kde je problém znázorněn pomocí bodů a čar které tyto body spojují.“

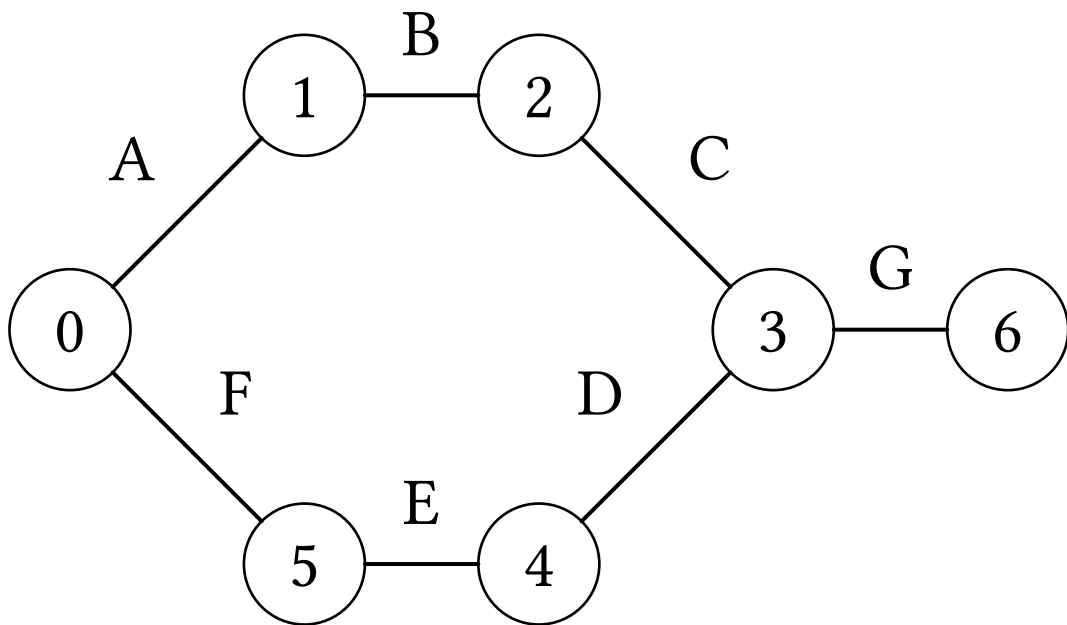
Terminologie v teorii grafů

- Body nazýváme **vrcholy grafu**
- „Čáry“, které tyto body spojují nazýváme **hrany grafu**

Značení

- V : množina vrcholů (*vertices*)
- E : množina hran (*edges*)
- $G = (V, E)$: graf G je **uspořádanou** dvojicí množin V a E
- **Smyčka**: hrana z vrcholu x do vrcholu x

Příklad grafu

$$V = \{0, 1, 2, 3, 4, 5, 6\}$$

$$E = \{A, B, C, D, E, F, G\}$$

Příklad grafu

Velikost množiny (počet prvků) je označena pomocí svislých čar

Otázka

Tvoří množiny V a E , kde $|V| = 1$ a $|E| = 0$, graf? Ano
A co obráceně? Ne

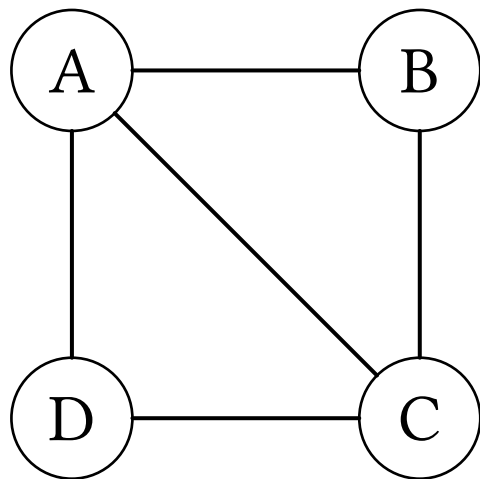
Orientovaný a neorientovaný graf

Neorientovaný graf $G = (V, E)$ je definován jako **uspořádaná** dvojice množin V a E

Orientovaný graf je definován analogicky, pouze každé hraně dodáme **orientaci**

- Tedy jeden z vrcholů hrany prohlásíme za **počáteční** a druhý z vrcholů hrany za **koncový**
- Graficky orientaci hrany znázorníme **jednostrannou šipkou**

Orientovaný a neorientovaný graf

Neorientovaný graf

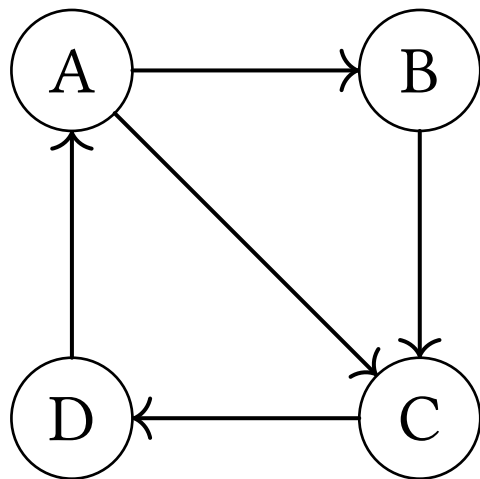
$$V = \{A, B, C, D\}$$

$$E = \{\{A, B\}, \{B, C\}, \{C, D\}, \{D, A\}, \{A, C\}\}$$

Hrany nemají orientaci -
znázorněny čarami bez šipek.

Orientovaný a neorientovaný graf

Orientovaný graf

$$V = \{A, B, C, D\}$$

$$E = \{(A, B), (B, C), (C, D), (D, A), (A, C)\}$$

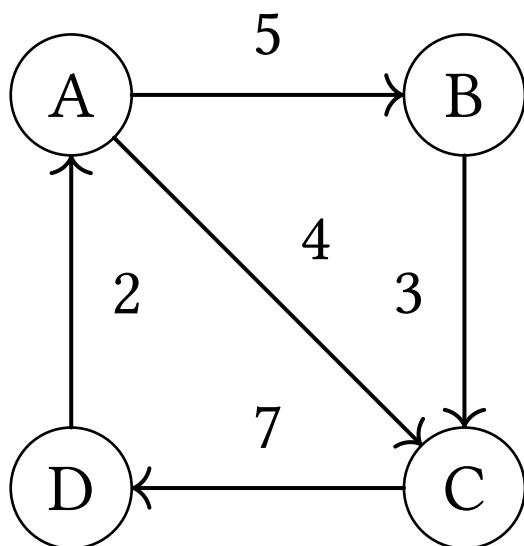
Hrany mají orientaci - znázorněny šipkami. Hrany jsou uspořádané dvojice.

Ohodnocení uzlu či hrany

Ohodnocení uzlu či hrany

Graf rovněž může být **hranově** či **vrcholově** ohodnocený. Hraně či vrcholu můžeme přidělit libovolné reálné číslo (**ohodnocení**).

Ohodnocení uzlu či hrany

Příklad ohodnoceného grafu

Hrany mají přiřazené hodnoty (váhy), které mohou reprezentovat:

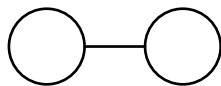
- Vzdálenost mezi místy
- Cenu přepravy
- Čas cesty
- Kapacitu spojení

Úplný graf

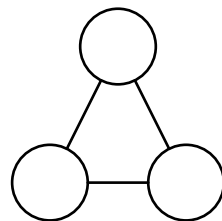
Úplný graf je takový graf, ve kterém jsou každé dva vrcholy spojené hranou. Takový graf značíme K_n , kde n je počet vrcholů

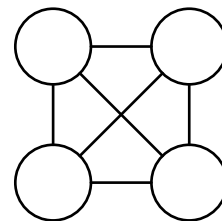
K_1

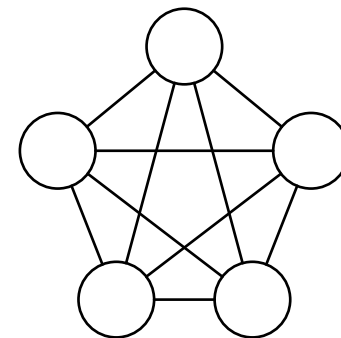
K_2

K_3

K_4

K_5

Počet hran v úplném grafu

Kolik je maximální počet neorientovaných hran v úplném grafu K_n ?

Konstruktivně lze odvodit následující součet:

$$\sum_{i=1}^{n-1} i = S = 1 + 2 + 3 + \dots + (n - 1)$$

$$S = (n - 1) + (n - 2) + (n - 3) + \dots + 1$$

$$2S = n + n + \dots + n = n * (n - 1)$$

$$S = \frac{n * (n - 1)}{2} \dots \mathcal{O}(n^2)$$

Podgraf

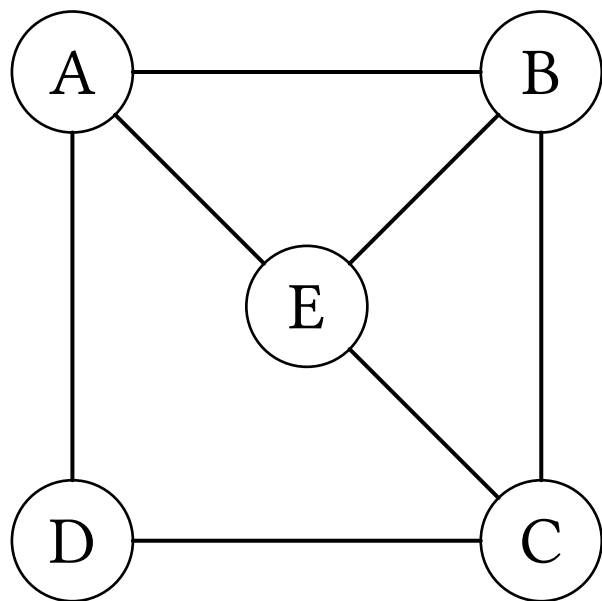
Podgraf grafu G je graf G' , který vznikl odebráním některých vrcholů a hran z původního grafu G

Máme-li graf $G = (V, E)$ a jsou-li V' a E' podmnožiny V a E a platí, že $G' = (V', E')$ je grafem. Pak nazýváme G' **podgrafem** grafu G

Pokud platí, že $V' = V$ (podgraf obsahuje všechny vrcholy původního grafu), pak nazýváme G' **faktorem** grafu G

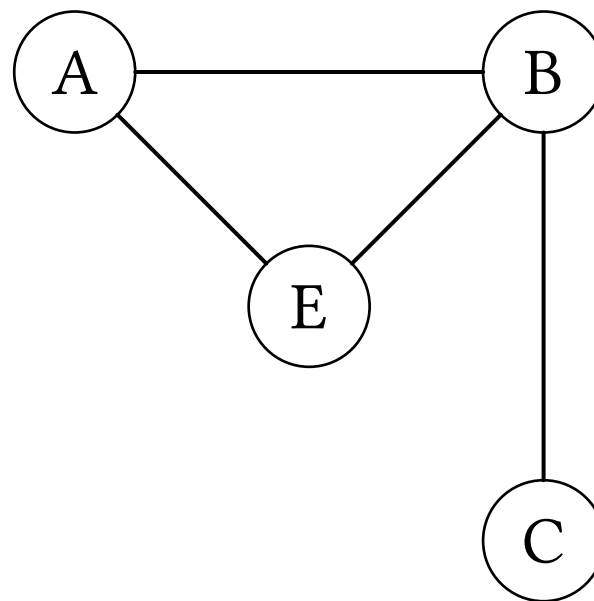
Podgraf

Graf G

$$V = \{A, B, C, D, E\}$$

Podgraf G'

$$V' = \{A, B, C, E\}$$

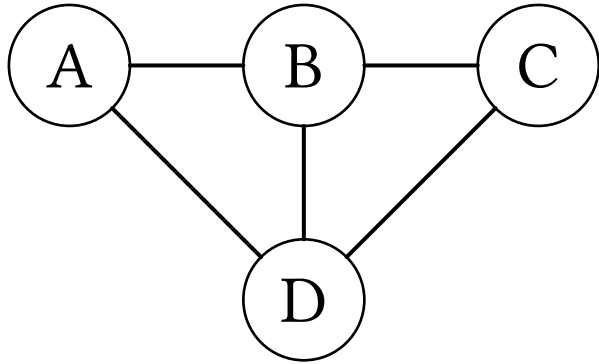
Sled, tah, cesta a kružnice

Sled

Sled je posloupnost vrcholů V_i a hran E_i

Sled

Příklad sledu:

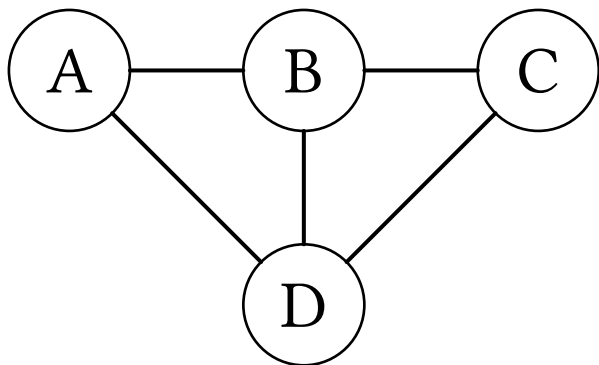
$A \rightarrow \{A, B\} \rightarrow B \rightarrow \{B, C\} \rightarrow$
 $C \rightarrow \{C, B\} \rightarrow B \rightarrow \{B, D\} \rightarrow$
 D

Všimněte si, že uzel B i hrana (B, C) se ve sledu opakují.

Tah

Tah je sled, ve kterém se neopakují hrany

Tah

Příklad tahu:

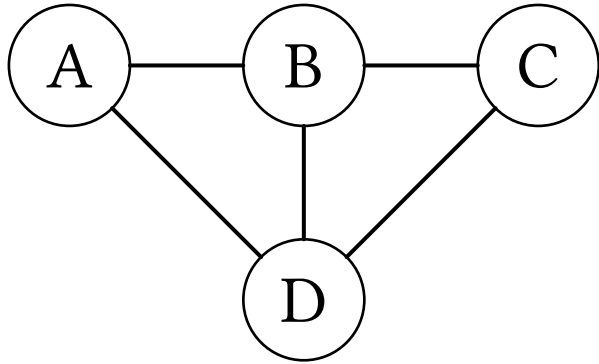
$A \rightarrow \{A, B\} \rightarrow B \rightarrow \{B, D\} \rightarrow$
 $D \rightarrow \{D, C\} \rightarrow C \rightarrow \{C, B\} \rightarrow$
 B

Všimněte si, že uzel B se opakuje, ale žádná hrana se neopakuje.

Cesta

Cesta je tah, ve kterém se neopakují uzly

Cesta

Příklad cesty:

$A \rightarrow \{A, B\} \rightarrow B \rightarrow \{B, D\} \rightarrow$
 $D \rightarrow \{D, C\} \rightarrow C$

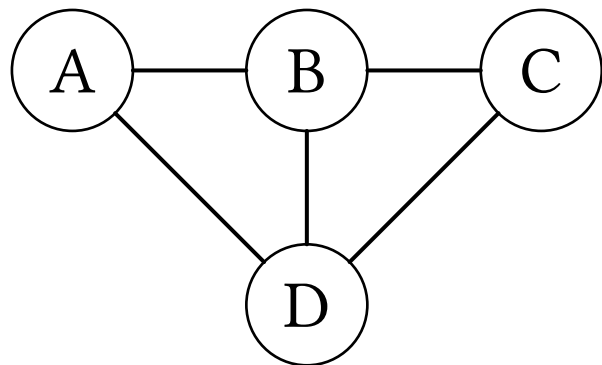
Všimněte si, že se neopakují
ani uzly, ani hrany.

Kružnice

Kružnice je uzavřená cesta, ve které se neopakují hrany

- Uzavřená cesta je cesta, ve které se shoduje první a poslední uzel

Kružnice

Příklad kružnice:

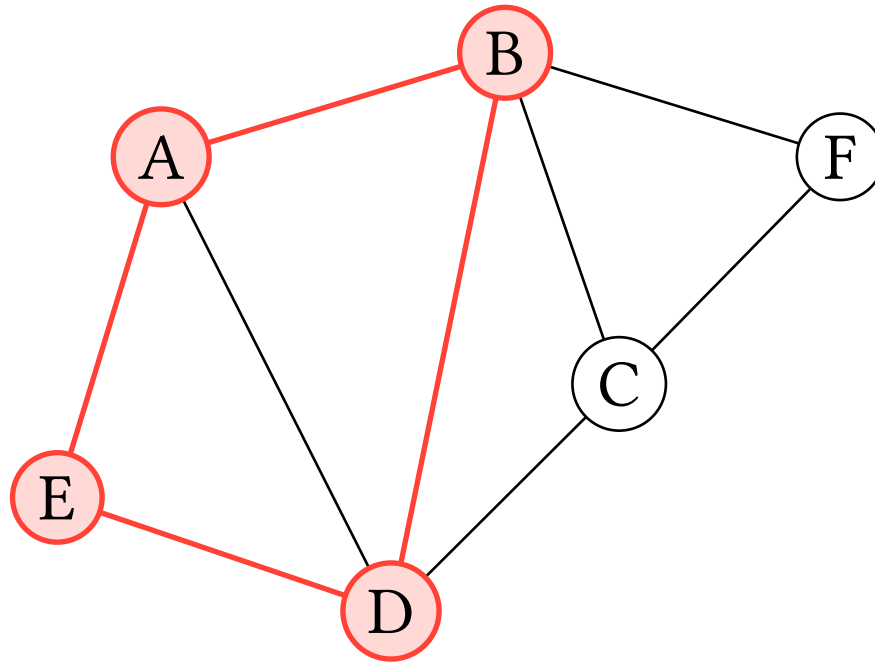
$A \rightarrow (A, B) \rightarrow B \rightarrow (B, D) \rightarrow$
 $D \rightarrow (D, A) \rightarrow A$

Všimněte si, že začínáme a končíme v uzlu A , přičemž se žádný jiný uzel ani hrana neopakuje.

Kružnice

Kružnicí (resp. cyklem) rozumíme posloupnost vrcholů a hran $(V_0, E_1, V_1, \dots, E_t, V_t = V_0)$ kde vrcholy $V_0, \dots, V_t$ jsou navzájem různé vrcholy grafu G

Příklad kružnice: červeně jsou vyznačeny vrcholy a hrany tvořící kružnici $A - B - D - E - A$

Kružnice

Kružnice na minulém obrázku je **podgrafem** původního grafu

Indukovaný podgraf je podgraf, který vznikne vybráním některých vrcholů a všech hran mezi nimi

Kružnice z minulého obrázku **není indukovaný podgrafem** původního grafu, protože neobsahuje hranu mezi vrcholy A a D

Les a strom

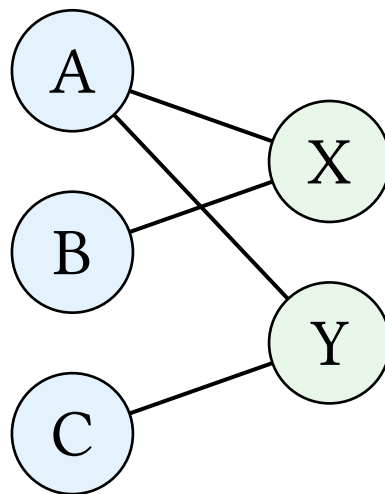
Souvislý graf je takový graf, ve kterém z každého vrcholu existuje cesta do jakéhokoli jiného vrcholu

Poznámka

Neorientovaný graf bez kružnic nazýváme **les**.
Souvislý les pak nazýváme **strom**.

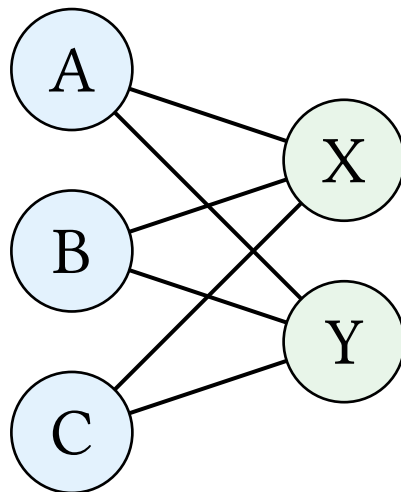
Bipartitní graf

Bipartitní graf je takový graf, jehož množinu vrcholů lze rozdělit na dvě části, tak, že z každého vrcholu jedné části jde hrana pouze do vrcholů druhé části a naopak

Úplný bipartitní graf

Pokud jde z každého vrcholu jedné části hrana do každého vrcholu druhé části, mluvíme o **úplném bipartitním grafu**

$K_{3,2}$

Úplný bipartitní graf

Jak by vypadal graf

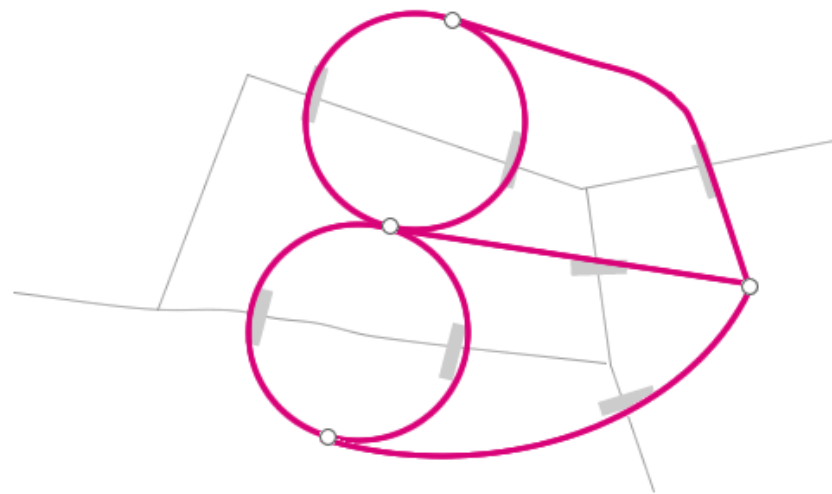
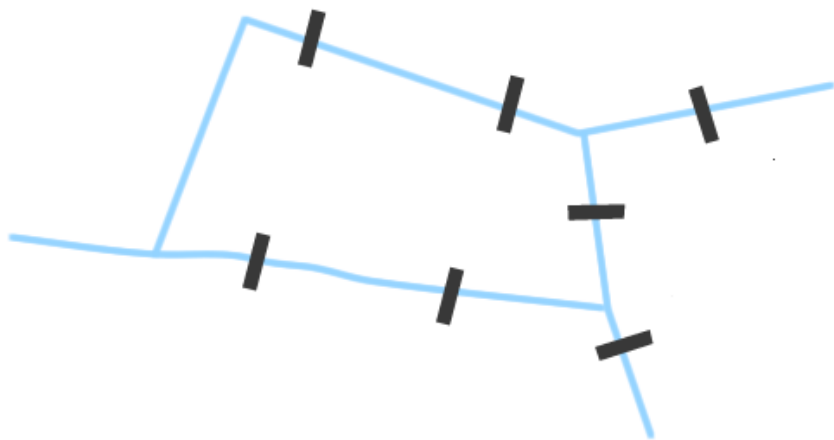
- $K_{2,2}$
- $K_{1,5}$
- $K_{5,1}$

Historie

Eulerova úloha

Je možné projít každým mostem ve městě právě jednou?

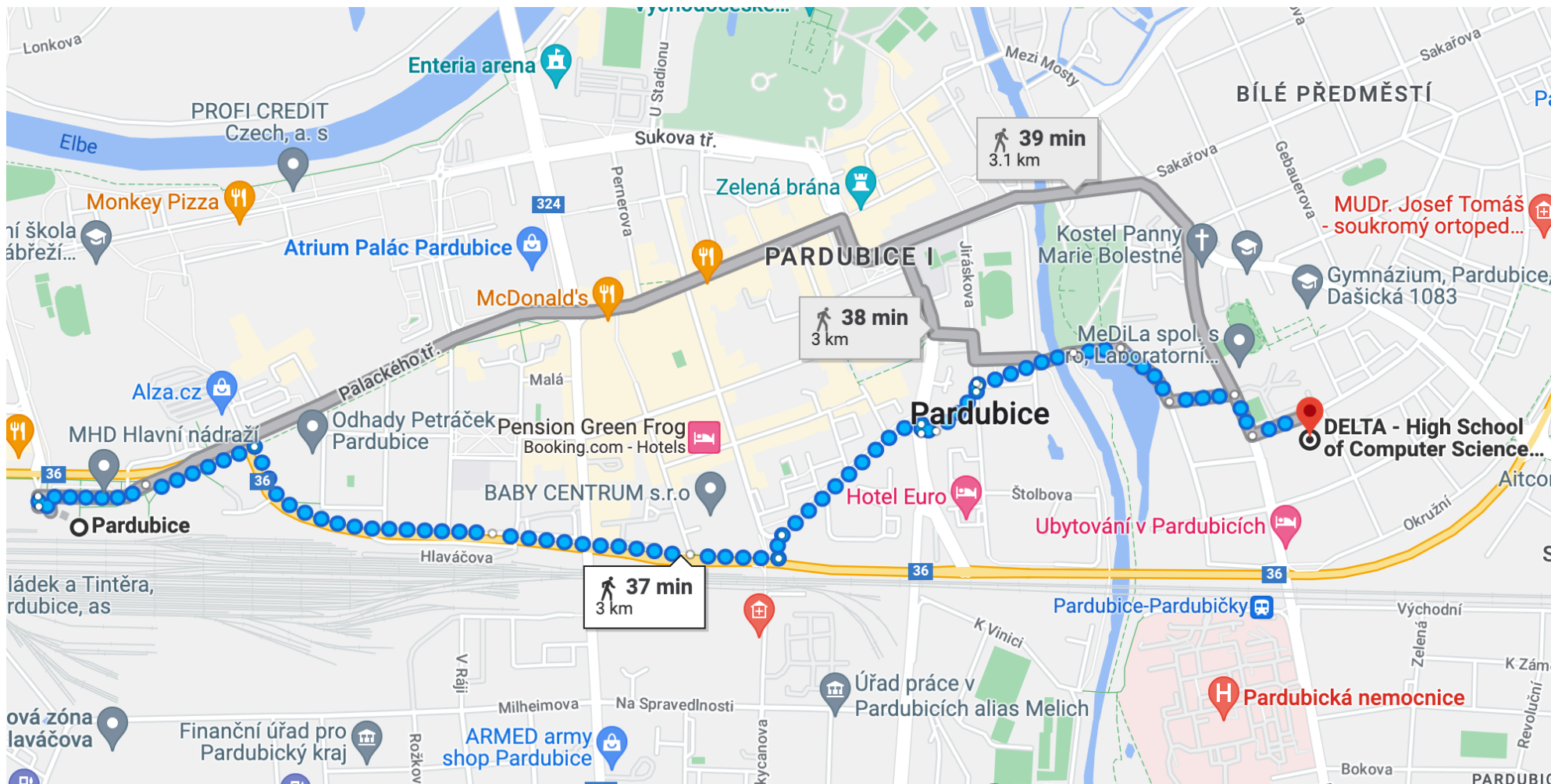
Sedm mostů města Königsbergu (převzato z teorie-grafu.cz)

Eulerova úloha

Euler matematicky dokázal (1736), že úloha není řešitelná

Motivace

Mapa - nalezení nejkratší cesty

Reprezentace grafů v počítači

Reprezentace grafů obecně

Náležitosti reprezentace:

- Musí popisovat množinu vrcholů **V**
- Množinu hran **E**
- Incidenční zobrazení **f**

Metody reprezentace:

1. Maticová reprezentace
2. Reprezentace formou seznamu sousedů

Matice sousednosti

- Matice **uzel - uzel**
- V neorientovaném grafu je matice symetrická
- Hodnota prvku na indexu a_{ij} odpovídá počtu hran vedoucích z vrcholu i do j

$$\begin{pmatrix} 0 & 1 & 0 & 0 & 0 & 1 & 0 \\ 1 & 0 & 1 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 & 1 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 1 & 0 & 1 & 0 & 1 \\ 0 & 0 & 0 & 1 & 0 & 1 & 0 \\ 1 & 0 & 0 & 0 & 1 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 1 & 0 & 0 & 0 \end{pmatrix}$$

Jaký graf reprezentuje tato matice?

Matice sousednosti

Poznámka

U orientovaných grafů je hodnota prvku v i -tém sloupci a j -tém řádku 1, pokud je i -tý vrchol počátečním vrcholem j -té hrany, a -1 , pokud je jejím koncovým vrcholem.

Matice sousednosti - složitost operací

- Prostorová složitost $\mathcal{O}(|V|^2)$
- Časová složitost kontroly existence hrany $\mathcal{O}(1)$
- Časová složitost přidání hrany $\mathcal{O}(1)$
- Časová složitost odebrání hrany $\mathcal{O}(1)$
- Časová složitost přidání vrcholu $\mathcal{O}(|V|^2)$

Matice incidence

- Matice **vrchol - hrana**
- Využití u grafů bez smyček
- V neorientovaném grafu má prvek a_{ij} hodnotu 1, pokud i-tý vrchol inciduje s j-tou hranou (je jejím koncovým bodem), jinak 0

$$\begin{pmatrix} 1 & 0 & 1 & 0 & 0 & 1 & 0 \\ 1 & 1 & 0 & 0 & 1 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 1 & 0 & 0 & 1 \\ 0 & 1 & 0 & 1 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 1 & 0 & 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 1 & 0 & 1 \end{pmatrix}$$

Jaký graf reprezentuje tato matice?

Matice incidence

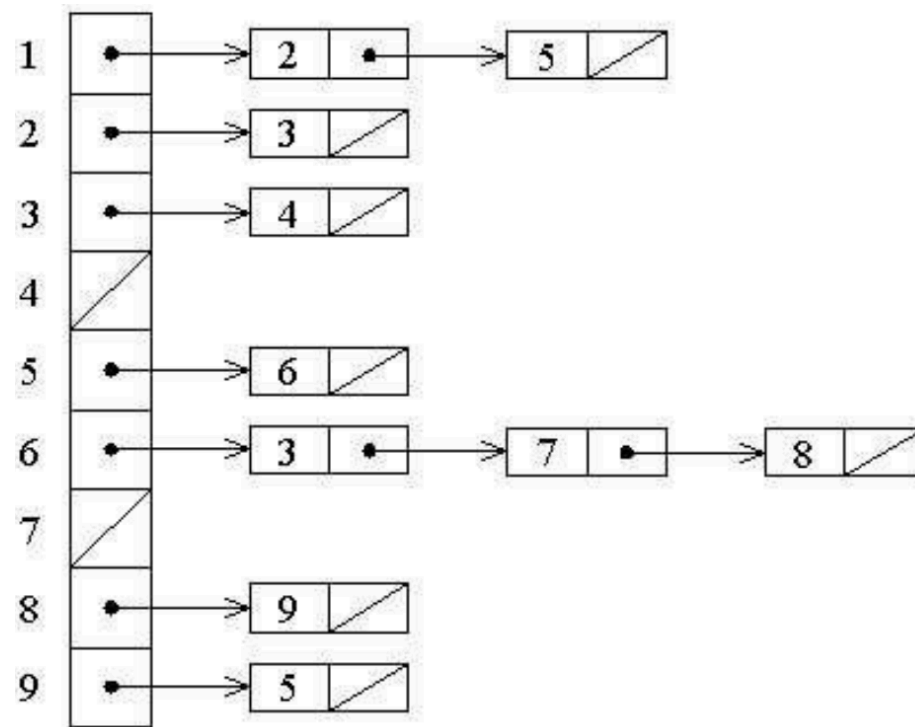
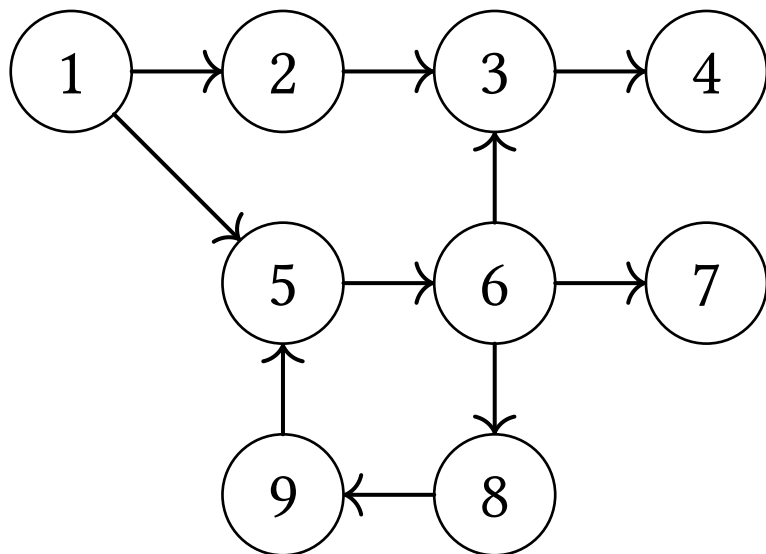
Poznámka

U orientovaných grafů je hodnota 1 u počátečního uzlu hrany a -1 u koncového uzlu hrany.

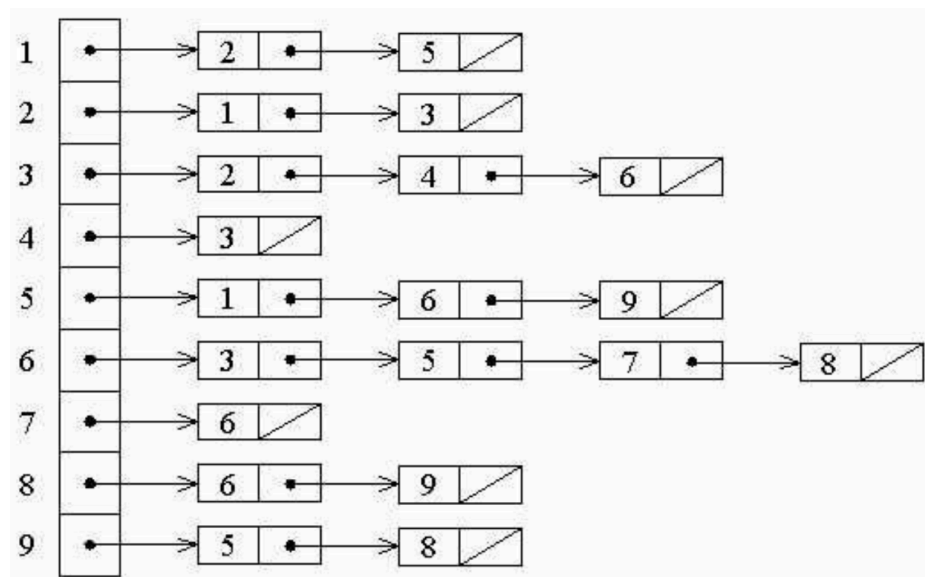
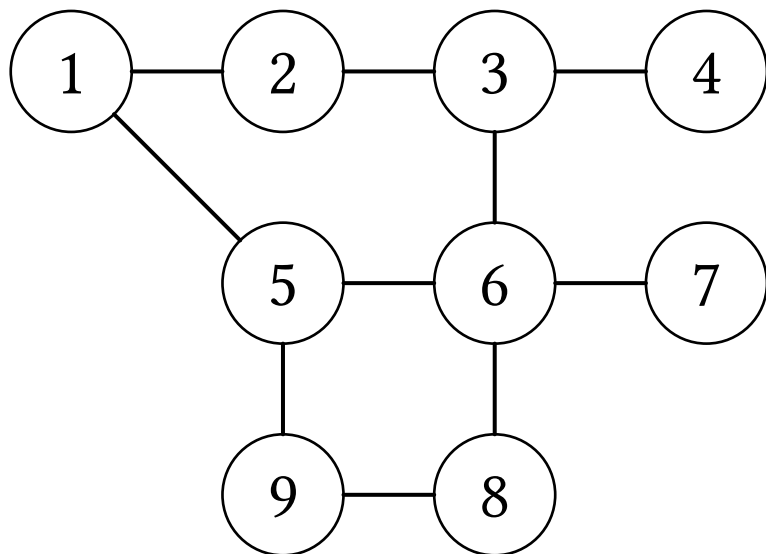
Spojový seznam sousednosti

- Pro každý vrchol ukládáme seznam sousedů
- Sousedící vrcholy jsou uloženy v seznamech (v libovolném pořadí)

Spojový seznam sousednosti - orientovaný graf

Spojový seznam sousednosti - neorientovaný graf

Spojový seznam sousednosti - složitost operací

- Prostorová složitost $\mathcal{O}(|V| + |E|)$
- Časová složitost kontroly existence hrany $\mathcal{O}(\Delta(v))$
- Časová složitost přidání hrany $\mathcal{O}(1)$
- Časová složitost odebrání hrany $\mathcal{O}(\Delta(v))$
- Časová složitost přidání vrcholu $\mathcal{O}(|V|)$

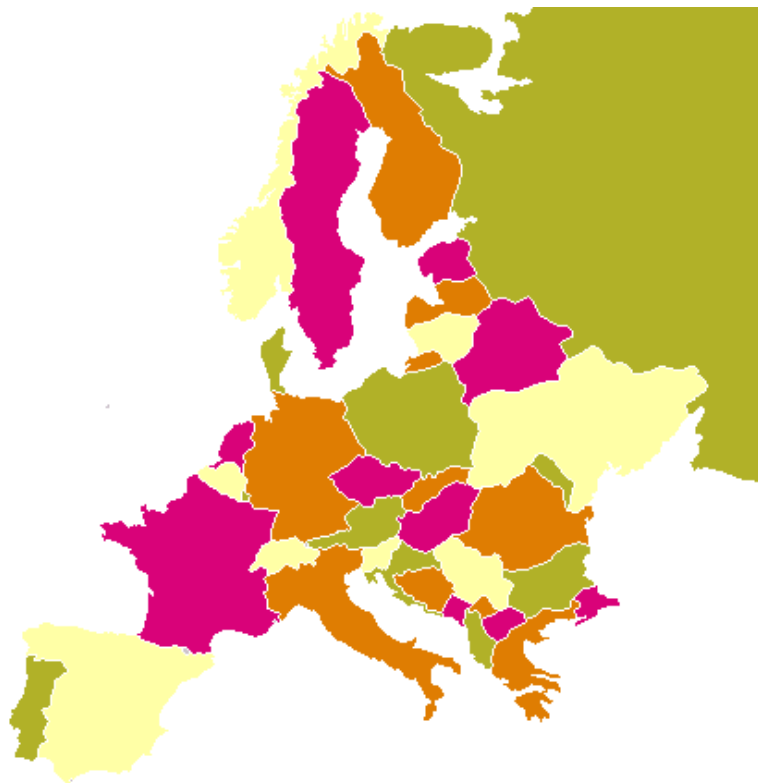

Praktické využití

Obarvení politické mapy

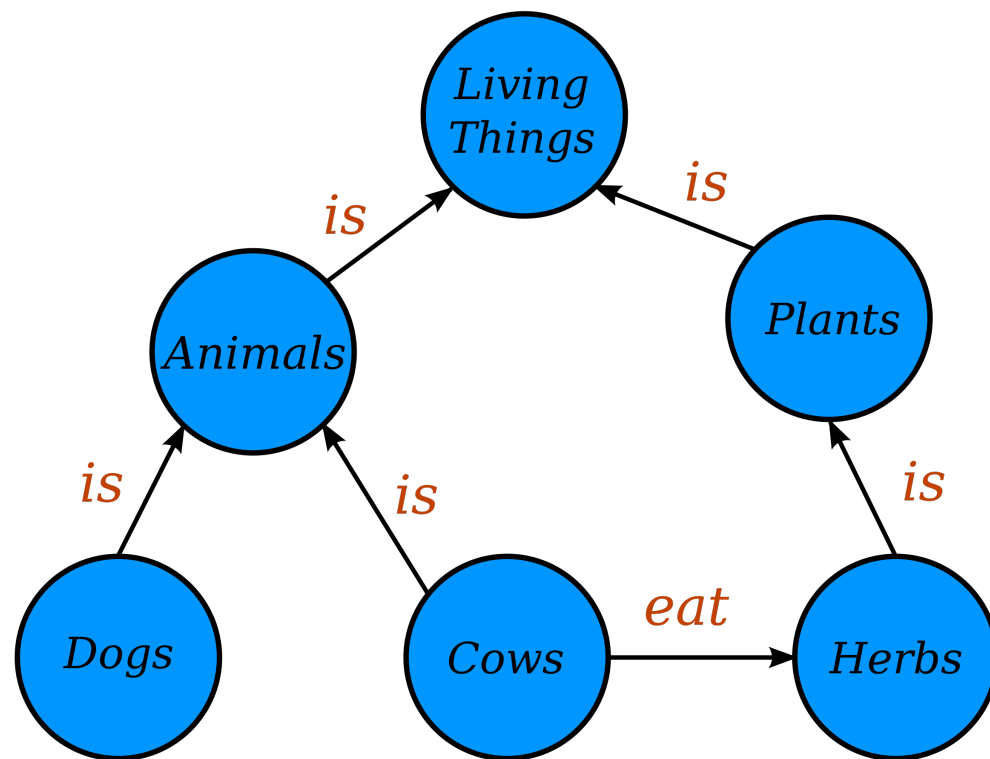
Obarvení libovolné mapy tak, aby dvě sousední země nebyly obarveny stejnou barvou (*four color theorem*)

Obarvení politické mapy

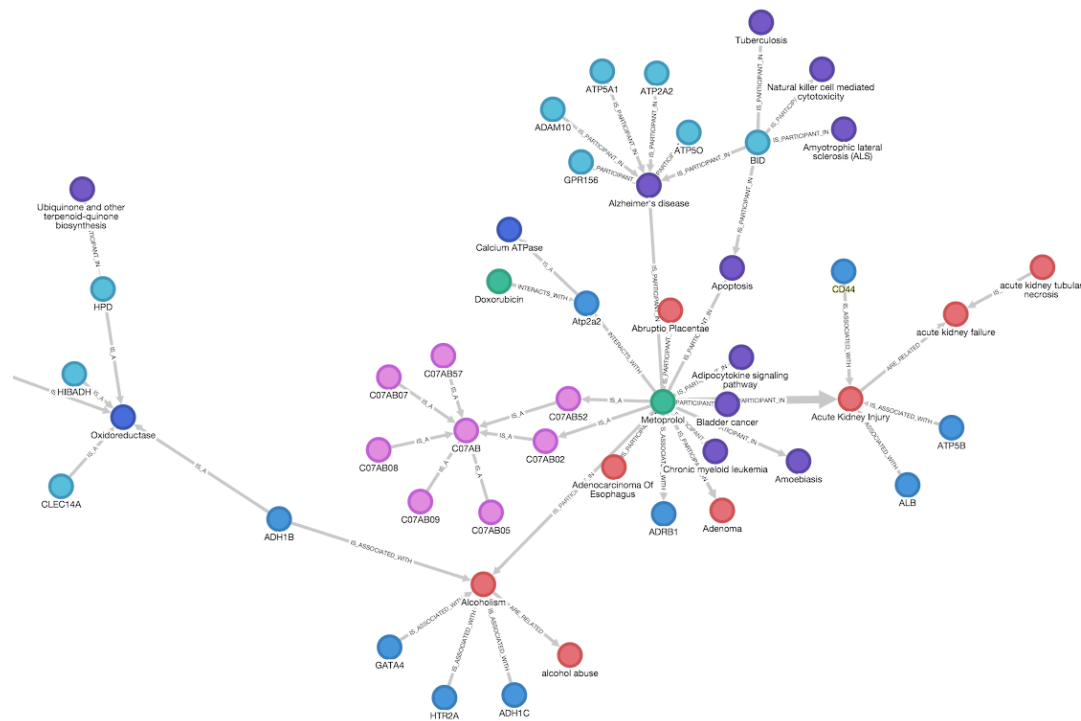

V roce 1976 dokázáno, že stačí
4 barvy (Appel-Haken, 1976)

Znalostní ontologie

Znalostní ontologie

Praktické využití

- PageRank (Google)
- CPM (Critical Path Method) (řízení projektů)
- Mapy
- Grafové databáze, ontologie (znalostní grafy)
- Pravděpodobnostní grafické modely
- Jádro grafu v teorii her, stavový prostor
- ... mnoho dalších úloh